

Katarzyna Krasoń, Anna Malkiewicz-Michalska

Wyrazić i poznać siebie, czyli I Ogólnopolski Festiwal Ekspresji Dziecięcej (refleksje i próba podsumowania)

Chowanna 2, 214-219

2003

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

„Chowanna”	Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego	Katowice 2003 [2004]	R. XLVI (LIX)	T. 2 (21) Cz. II	s. 214–220
------------	--	-------------------------	------------------	------------------------	------------

***Wyrazić i poznać siebie,
czyli
I Ogólnopolski Festiwal Ekspresji
Dziecięcej
(refleksje i próba podsumowania)***

*Rozwój autentycznej osobowości dziecka może nastąpić tylko
wówczas,
gdy każde znajdzie warunki do swobodnej ekspresji
w różnych dziedzinach swego życia i twórczości*
Celestyn Freinet

Pojęcie „ekspresja” – podobnie jak wiele innych terminów z pogranicza (w tym przypadku z pogranicza pedagogiki, psychologii i estetyki) – można rozważać z odmiennych punktów widzenia, jednak wiodący okazuje się ten, zgodnie z którym jego znaczenie ma nieograniczone możliwości wyrażenia tego, co myślimy, odczuwamy, co tkwi w naszym skojarzeniu. Polega też na swoistym wyładowaniu wszystkiego, co mieści się w bogactwie ludzkiego wnętrza, i uczynieniu tego w formie porozumienia, wymiany opinii – będących kwintesencją spotkania z drugim człowiekiem. Ekspresja twórcza jest więc sposobem nie tyle na rozładowanie własnych napięć i wyrażenie siebie, ile – w naszym pojęciu – sposobem niezakłamanego kontaktu z ludźmi, podczas którego uczymy się tolerancji, szacunku dla dokonań innych osób, szukania rozwiązań możliwych do przyjęcia przez wszystkie podmioty komunikacji, wreszcie dowiadujemy się też wiele o sobie samych.

Takie rozumienie ekspresji i jej znaczenia dla rozwoju dziecka przyświecało I Ogólnopolskiemu Festiwalowi Ekspresji Dziecięcej zorganizowanemu w dniach 30–31 maja 2003 roku w Katowicach przez Zakład Arteterapii Uniwersytetu Śląskiego, Stowarzyszenie „Ośmiu” i Bibliotekę Śląską. Nad Festiwalem patronat honorowy objęli: J.M. Rektor Uniwersytetu Śląskiego prof. dr hab. Janusz Janeczek, Prezydent Miasta Katowice Piotr Uszok i Dyrektor Biblioteki Śląskiej prof. dr hab. Jan Malicki. W Festiwalu udział zgłosiło 215 nauczycieli, animatorów i terapeutów, a także pracowników naukowych z Uniwersytetów Warszawskiego, Jagiellońskiego, Gdańskiego, Łódzkiego i Białostockiego.

Celem imprezy, mającej wymiar artystyczno-naukowy, było:

- zwrócenie uwagi na istotność ekspresji dla rozwoju dziecka, niezależnie od charakteru aktywności, artyzmu wytworu – jako wypowiedzi na własny temat, nacechowanych emocjami i projekcją siebie, która pełni specjalną rolę w komunikowaniu się interpersonalnym, uczy radzenia sobie z napięciem, słowem – wpływa na zdrowie psychiczne każdego człowieka, zarówno harmonijnie, jak i nieharmonijnie rozwiniętego (np. upośledzonego, niepełnosprawnego);
- integracja środowisk zajmujących się stymulującym obszarem ekspresji (osódek akademickich w kraju, animatorów działań artystycznych regionu, terapeutów i arteterapeutów, nauczycieli szkół podstawowych, gimnazjów, przedszkoli, decydentów oświatowych, wykonawców, artystów dziecięcych);
- prezentacja dokonań dziecięcych twórców, zespołów artystycznych, opierających swą działalność na ekspresji;
- dostarczenie namacalnych wzorów postępowania animacyjnego, wymiana doświadczeń, zapoznanie z najciekawszymi koncepcjami pracy z dzieckiem.

Wymienione cele mieszczą się doskonale w misji, jaką organizatorzy pragną przypisać kolejnym festiwalom, a więc w posłannictwie budowania szerokiej wizji edukacji przyszłych nauczycieli i animatorów oraz terapeutów, przygotowujących się do pracy z małymi twórcami, kładącej nacisk na opanowanie umiejętności projektowania okazji ekspresyjnych dziecka. Tu zawarto także ideę reorganizacji procesu akademickiego przygotowania nauczyciela do zawodu, w którym – oprócz istniejącego już zakresu przedmiotów pedagogicznych, psychologicznych i metodycznych – winny pojawić się również możliwości własnego rozwijania warsztatu ekspresyjno-twórczego, rozbudzanie umiejętności wyrażania siebie w artystycznej postaci. Stąd wynika – jak się wydaje – konieczność wprowadzenia dla studentów kierunków pedagogicznych jak najbardziej bogatej oferty zajęć o charakterze twórczym, ekspresyjnym. Można wyrazić nadzieję, że myśl ta stanie się zacznem poważniejszej refleksji na ten temat, a także pobudzi do podjęcia dyskusji o kształcie przygotowania do pracy z dzieckiem przez pryzmat rozwijania osobowości przyszłego nauczyciela, równoległe z potencjałem merytorycznym i metodycznym.

Tematyka Festiwalu, wyznaczona przywołanymi celami, oscylowała wokół następującej problematyki:

- 1) recepcja sztuki przez dziecko we wszystkich jej wymiarach i twórcach: muzyka, literatura, plastyka, teatr, taniec,
- 2) stymulowanie twórczej aktywności dziecka, organizowanie działań muzycznych, plastycznych, literackich i teatralnych,
- 3) wspieranie rozwoju dziecka o specjalnych potrzebach edukacyjnych przez działania arteterapeutyczne w ujęciu ekspresyjnym.

Pierwszego dnia Festiwalu odbyła się w Sali Audytorijnej Biblioteki Śląskiej Ogólnopolska Konferencja Naukowa na temat „Sztuka dla dzieci oraz ekspresja najmłodszych drogą do pełni rozwoju”. Przybyłych gości i uczestników spotkania powitał Dyrektor Biblioteki Śląskiej prof. dr hab. Jan Malicki, uroczystego otwarcia imprezy zaś dokonał Prorektor Uniwersytetu Śląskiego prof. dr hab. Wojciech Świątkiewicz. Słowa powitania skierował również do licznie zgromadzonych uczestników Dziekan Wydziału Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Śląskiego prof. dr hab. Stanisław Juszczyk.

Podczas Konferencji referaty wygłosiły wybitne znawczynie tematu: prof. dr hab. Józefa Sołowiej z Uniwersytetu Gdańskiego mówiła o rozwoju zdolności twórczych, prof. dr hab. Maria Kielar-Turska (Uniwersytet Jagielloński) podjęła ważne zagadnienie ekspresji werbalnej dziecka, prof. dr hab. Joanna Papuzińska (Uniwersytet Warszawski) interesująco przedstawiła problem dziecięcej ekspresji literackiej. Obrady zakończył referat dotyczący bajkoterapii, ujmująco zaprezentowany przez prof. PWSZ w Lesznie Marię Molicką, autorkę głośnej książki *Bajki terapeutyczne*.

Oprócz obrad referatowych zorganizowano sesję posterową i filmową, której komisarzem została dr Beata Mazepa-Domagala z Uniwersytetu Śląskiego. Łącznie pokazano 8 plakatów i 3 projekcje filmowe. Całość naukowej części Festiwalu uświetniły występy uczniów Państwowej Ogólnokształcącej Szkoły Muzycznej II stopnia im. K. Szymanowskiego w Katowicach: uczennice Wydziału Rytmiki, przygotowanych przez mgr Aleksandrę Maciejczyk i mgr Annę Szczepańską, chóru żeńskiego pod dyrekcją prof. UŚ dr hab. Mirosławy Knapik, któremu akompaniowała przy fortepianie mgr Sabina Balczarczyk oraz kwartetu saksofonowego z klasy kameralnej mgr Bernarda Steuera. Prowadzeniem prezentacji muzycznych zajęła się mgr Aleksandra Maciejczyk.

Niezwykle cenne okazało się też zorganizowanie wystawy malarstwa emocjonalnego, której twórcą był Adam Plackowski (MOKIS Mysłowice) oraz spotkanie autorskie – występującej w Katowicach w podwójnej roli: pisarki i teoretyka literatury – Joanny Papuzińskiej, połączone z podpisywaniem Jej książek. Na spotkanie licznie przybyli mali czytelnicy.

Jednocześnie z trwającą Konferencją zorganizowano również happening plastyczny dla dzieci – sesję malarstwa emocjonalnego, wykonane zaś podczas niego prace zakomponowano w formie instalacji w Centrum Kultury.

W części popołudniowej Festiwal przeniósł się do Teatru „Korez”, gdzie zaprezentowały się dziecięce zespoły teatralne. W wypełnionej po brzegi gościnnej sali Teatru widzowie mieli okazję zobaczyć niezwykle różnorodne koncepcje teatralnej ekspresji – od teatru ruchu po działania kabaretowe. Jako pierwszy wystąpił Teatr Ekspresji skupiający uczniów Społecznej Szkoły Podstawowej nr 1, I ZOSS im. S. Konarskiego w Katowicach pracujący pod opieką artystyczną Katarzyny Krasoń i Felicji Porady, z interpretacją wizualizacyjną zatytułowaną *Pudelko zwane wyobraźnią, czyli co słysząc Panie Herbercie?* do muzyki Howarda Shore’a i Suzany Perić. Po przerwie zaprezentowała się grupa teatralna działająca przy Katolickiej Szkole Podstawowej nr 1 w Katowicach w spektaklu *Wariacje nie na temat* (opieka artystyczna Iwony Zych i Jadwigi Witek). W dalszej kolejności mieliśmy okazję podziwiać przedstawienie o intrygującym tytule *Pościel* grupy teatralnej „MUPGAJJMM”, której animatorem jest Marcin Drzazga, oraz spektakl *Anioły zapomnialy* Teatru „12A” kierowanego przez Monikę Maćkowiak, a działającego przy Szkole Podstawowej Fundacji Ekologicznej – Wychowanie i Sztuka „Elementarz”. Wieczór teatralny zamknęła Grupa Twórcza Grzegorza Norasa z prezentacją kabaretową.

Wyjątkowo spektakularnym finałem pierwszego, niezwykle bogatego w wydarzenia naukowo-artystyczne, dnia Festiwalu stał się koncert symfoniczny w wykonaniu Młodzieżowej Orkiestry Symfonicznej im. K. Szymanowskiego (POSM II stopnia) pod dyrekcją Stevena Loya z USA. Koncert złożony z *Symfonii nr 5 B-dur* Franciszka Schuberta i *Trzech utworów w dawnym stylu* Henryka Mikołaja Góreckiego miał miejsce w kościele Zmartwychwstania Pańskiego w Katowicach.

Drugiego dnia spotkania z ekspresją zaplanowano sesję warsztatową przeznaczoną dla nauczycieli, wychowawców i terapeutów, którzy pragnęli zapoznać się z nowatorskimi metodami stymulowania ekspresji dziecka. To niezwykle istotna część Festiwalu, wskazuje bowiem ideę tworzenia nowego wglądu w edukację pedagogów, zgodnie z przesłaniem, jakie przypisano imprezie. Sesja odbyła się w budynku Zespołu Katolickich Szkół Ogólnokształcących nr 2 w Katowicach i skupiła aż 200 uczestników, do których dyspozycji skierowano 10 odmiennych zarówno koncepcyjnie, jak i realizacyjnie warsztatów. Uczestnicy mieli do wyboru spotkanie z ekspresją **werbalną** („*Odnaleźć siebie i odpowiednie dać temu słowo...*” – *sposoby inicjowania i doskonalenia werbalnej ekspresji dziecka* autorstwa Wigi Bednarkowej z Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie i *Bajki przydrożne, bajki dzisiejsze* Katarzyny Szpilkowskiej z Katedry Arteterapii Międzynarodowego Instytutu Edukacji przez Sztukę w Łodzi), **teatralną** (Iwony Zych i Jadwigi Witek *Tworzenie muzyki w teatrze*, Marcina Drzazgi *Drama jako wyzwalamie ekspresji* – Teatr Nienazarty Katowice i Grzegorza Norasa z Klubu Osobowości Twórczej – *Ekspresja twórcza w działaniach teatralnych*), **muzyczną** (niezwykle wysoko

oceniony warsztat Anny Szczepańskiej z Akademii Muzycznej w Katowicach *Dźwięk – muzyka i kolor, rozwijanie ekspresji dziecięcej przez plastykę ruchu*), wreszcie **plastyczną** (tu wielkim wydarzeniem była sesja malarstwa emocjonalnego prowadzona przez Adama Plackowskiego z MOKIS Mysłówice oraz *Prowokacje artystyczne w działaniach plastycznych – przestrzenne wymiary ekspresji* Danuty Krzywoń i Rafała Kojasa z Zakładu Pedagogiki Twórczości i Metodologii Badań Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach).

Specjalne miejsce znalazły tu także działania arteterapeutyczne, a w nich warsztat Marzeny Śniarowskiej-Witt (Katedra Psychologii Ogólnej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach) *Taniec jako medium zmiany w kontekście psychologicznym, czyli kilka słów o choreoterapii* oraz *Wizualizacja kinestetyczna i plastyczna w arteterapii* autorstwa Katarzyny Krasoń i Beaty Mazepy-Domagały z Zakładu Arteterapii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Na zakończenie należy podkreślić jeszcze jeden fakt. Otóż wszyscy zaproszeni goście, a także zarejestrowani uczestnicy Festiwalu otrzymali specjalnie na tę okazję przygotowaną publikację zwartą *Sztuka i ekspresja dziecka – w poszukiwaniu sensu tworzenia*. W książce podjęto istotny z punktu widzenia współczesnej pedagogiki i psychologii, ale również ważki z perspektywy artystycznej temat kształtowania ekspresji dziecka. Ekspresja jest tu ujmowana z zupełnie odmiennych punktów widzenia, dzięki czemu stworzony został obraz kompletny i stanowiący inspirację do dalszych poszukiwań i eksploatacji.

W zbiorze pomieszczono 20 zróżnicowanych formalnie i merytorycznie artykułów, które zostały jednak uporządkowane zgodnie z ich tematyką przewodnią, i tak wyodrębniono 5 zasadniczych części: *Ekspresja twórcza dziecka* (zawiera ogólne rozważania dotyczące twórczości dziecka jako potencjału intelektualnego, ale i artystycznego), *Odkrywanie sensu słowa* (poświęcona werbalnemu wyrażaniu się dziecka), *Malowanie świata, malowanie siebie* (to niejako wykładnia projekcyjnego analizowania wytworów wizualnych), *W stronę teatralizacji i zabawy intersemiotycznej* (poruszono tu zagadnienia reprezentowane dotąd dość ubogo w literaturze przedmiotowej, co cenniejsze, iż są one przedstawione z perspektywy praktyków rzeczywiście tworzących teatr z małymi aktorami) i wreszcie część *Arteterapia – ekspresja wspierająca rozwój dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych* (ukazująca terapeutyczny, czy jak kto woli – psychokorekcyjny, aspekt sztuki i tworzenia).

Całą książkę zamyka *Krótką antologia poezji dziecięcej i młodzieżowej*, opracowana przez Iwonę Zych. Część ta staje się zgrabnym łącznikiem pomiędzy szukaniem wyznaczników oraz sposobów rozwijania ekspresji dzieci i młodzieży, podejmowanym w rozdziałach teoretycznych zbioru, a jej rzeczywistym, namacalnym wymiarem w postaci werbalnej twórczości nastolatków.

Organizatorzy Festiwalu oraz jego uczestnicy zgodnie wskazywali, iż konieczne musi stać się on imprezą cykliczną, co także podkreślił w swoim wy-

stąpieniu prof. Jan Malicki, mówiąc, iż oczami wyobraźni widzi już dziesiątą edycję Festiwalu, który – podobnie jak pierwszy – będzie miał swą inaugurację w progach Biblioteki Śląskiej. Piszącym te słowa, wypada jedynie wyrazić podobną nadzieję, gdyż I Festiwal Ekspresji Dziecięcej był w swoim kształcie bezprecedensową imprezą zarówno w naszym regionie, jak i na skalę ogólnopolską.

*Katarzyna Krasoń
Anna Malkiewicz-Michalska*